

NHẬN THỨC VÀ THỰC HÀNH TÍN NGƯỠNG THỜ MẪU TRONG SINH VIÊN NGÀNH QUẢN LÝ VĂN HÓA

Nguyễn Hương Ly*, Phạm Đức Mạnh, Nguyễn Linh Nhi, Đào Hà Thanh
Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung ương
*Email: lyhuong1601@gmail.com

/Ngày nhận bài: 10/06/2025

/Ngày nhận bài sửa sau phản biện: 16/06/2025

/Ngày chấp nhận đăng: 17/06/2025

TÓM TẮT

Nghiên cứu tập trung vào việc tìm hiểu nhận thức của sinh viên thông qua chương trình đào tạo và sự tiếp cận trong đời sống xã hội. Sinh viên được học về tín ngưỡng thờ Mẫu qua các môn học như Cơ sở văn hóa, Văn hóa dân gian, Văn hóa học, Tín ngưỡng và Tôn giáo, giúp họ hiểu rằng thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu không chỉ là thờ cúng dân gian mà còn phản ánh tư duy văn hóa, niềm tin tâm linh và mối quan hệ giữa con người với tự nhiên. Chương trình đào tạo còn giúp sinh viên nhận ra tiềm năng của tín ngưỡng thờ Mẫu trong quản lý lễ hội truyền thống, phát triển du lịch văn hóa và giáo dục công dân.

Từ khóa: Nhận thức, thờ Mẫu, quản lý văn hoá

DAO MAU BELIEF SYSTEM IN VIETNAMESE FOLK RELIGION: COGNITIVE PERCEPTIONS OF CULTURAL MANAGEMENT STUDENTS

ABSTRACT

This study focuses on examining students' perceptions through their academic training and real-life exposure. Students learn about the Dao Mau belief system through courses such as Cultural Foundations, Folklore, Cultural Studies, and Beliefs and Religions. These subjects help them understand that Mother Goddess worship is not merely a form of folk worship but also a reflection of cultural thought, spiritual beliefs, and the human-nature relationship. The training program also enables students to recognize the potential of the Dao Mau belief system in managing traditional festivals, developing cultural tourism, and promoting civic education.

Keywords: Perception, cmother goddess worship, cultural management

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Tín ngưỡng thờ Mẫu đóng vai trò quan trọng trong đời sống tinh thần, góp phần duy trì các giá trị văn hóa truyền thống. Do chứa đựng nhiều yếu tố tín ngưỡng khác nhau và đan xen nhiều lớp văn hóa, thờ Mẫu được xem là một hiện tượng xã hội phức tạp, gây không ít khó khăn trong quá trình nghiên cứu và tiếp cận. Sinh viên ngành Quản lý văn hóa có kỹ năng xử lý công việc, thực thi công tác quản lý của bộ máy nhà nước từ Trung ương đến địa phương trong lĩnh vực văn hóa, nhằm xây dựng và phát triển nền văn hóa, góp phần phát triển bền vững kinh tế, xã hội của địa phương nói riêng, đất nước nói chung.

Hiện nay, nhiều sinh viên trong ngành đã được học và tiếp cận thông tin về tín ngưỡng này, họ nhận thức được ý nghĩa của tín ngưỡng thờ Mẫu đối với đời sống của người dân từ đó sinh viên có cái nhìn trực quan tới công tác bảo tồn và phát triển nền văn hóa tín ngưỡng, nhất là sau khi UNESCO công nhận đây là di sản văn hoá phi vật thể. Tuy vậy, vẫn có sinh viên còn lạ lẫm, hoặc chưa thật sự hiểu rõ ý nghĩa sâu xa của các nghi lễ trong thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu.

Tín ngưỡng thờ Mẫu cần được tìm hiểu và phổ cập nhiều hơn về sự nhận thức đúng trong giới trẻ, đặc biệt là sinh viên ngành văn hoá, để có thể vừa bảo tồn, vừa phát huy giá trị của một nét văn hoá rất riêng và đáng tự hào của người Việt Nam.

2. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Phương pháp phân tích tài liệu được áp dụng để tổng hợp và đánh giá các nghiên cứu, bài viết liên quan đến tín ngưỡng thờ Mẫu và quản lý văn hóa. Điều này giúp xây dựng cơ sở lý luận vững chắc và xác định các khái niệm cốt lõi của đề tài. Ngoài ra, phương pháp khảo sát bằng bảng hỏi được sử dụng để thu thập dữ liệu định lượng từ sinh viên ngành Quản lý văn hóa, nhằm đánh giá nhận thức và mức độ tham gia của họ vào tín ngưỡng thờ Mẫu.

3. KẾT QUẢ VÀ THẢO LUẬN

3.1. Một số khái niệm

3.1.1. Khái niệm Tín ngưỡng

Theo Ph. Ăngghen “Mọi tôn giáo chẳng qua chỉ là sự phản ánh hư ảo - vào trong đầu óc của con người - của những lực lượng ở bên ngoài chi phối cuộc sống

VĂN HÓA - CULTURE

hàng ngày của họ, chỉ là sự phản ánh trong đó những lực lượng ở trần thế đã mang hình thức những lực lượng siêu trần thế”.

Theo tác giả Đặng Nghiêm Vạn: “Trong từ điển Hán-Việt, Đào Duy Anh đã giải nghĩa: “tín ngưỡng là lòng ngưỡng mộ mê tín đối với một tôn giáo hay một chỉ nghĩa”. Thuật ngữ tín ngưỡng có thể có hai nghĩa. Khi nói đến tự do tín ngưỡng, người ngoại quốc có thể hiểu đó là niềm tin nói chung hay niềm tin tôn giáo (belief, believe, croyance) hay niềm tin tôn giáo (belief, believe, croyance religieuse). Nếu hiểu tín ngưỡng là niềm tin thì có một phần ở ngoài là tôn giáo, nếu hiểu là niềm tin tôn giáo thì tín ngưỡng là một phần chủ yếu nhất cấu thành của tôn giáo”.

3.1.2. Khái niệm Tín ngưỡng thờ Mẫu

Tín ngưỡng thờ Mẫu là một loại hình tín ngưỡng dân gian trong hệ thống tín ngưỡng sùng bái con người. Đây là một tín ngưỡng đã thu hút sự quan tâm của rất nhiều nhà nghiên cứu thuộc nhiều chuyên ngành khác nhau. Theo Ngô Đức Thịnh “Tín ngưỡng thờ Mẫu là một tín ngưỡng dân gian thuần Việt, có lịch sử lâu đời, biến chuyển thích ứng với sự thay đổi của xã hội. Tín ngưỡng này bao gồm nhiều hệ giá trị độc đáo, gắn liền việc thờ nữ thần, thờ bà mẹ thiên nhiên với các khát vọng về sức khỏe, tài lộc của con người”. Theo Phạm Việt Long “Tín ngưỡng thờ Mẫu không chỉ là một phần của văn hóa dân gian mà còn là một hiện tượng văn hóa tín ngưỡng độc đáo, phản ánh niềm tin vào lòng ngưỡng vọng về Mẫu và các vị thánh thần”. Theo Nguyễn Chí Bền: “Tín ngưỡng thờ Mẫu là một hình thức tín ngưỡng đa thần, trong đó Mẫu được tôn thờ như là đáng tối cao, có quyền năng sinh hóa và bảo trợ cho vạn vật” [1].

Từ những quan điểm nêu trên, nhóm nghiên cứu cho rằng: tín ngưỡng thờ Mẫu không chỉ là một hình thức tín ngưỡng mà còn là một phần quan trọng trong văn hóa và đời sống tâm linh của người Việt, phản ánh những giá trị sâu sắc về con người và thiên nhiên.

3.1.3. Khái niệm Quản lý văn hóa

Quản lý văn hóa là một lĩnh vực chuyên biệt và đa ngành, đóng vai trò then chốt trong việc tổ chức, điều phối và phát triển các hoạt động văn hóa, nghệ thuật. Khái niệm này không chỉ giới hạn ở việc quản lý hành chính mà còn bao hàm các chiến lược nhằm tối ưu hóa nguồn lực, thúc đẩy sáng tạo và bảo tồn giá trị văn hóa.

Trong bối cảnh học thuật và thực tiễn, quản lý văn hóa thường được hiểu là:

“Tập hợp các hoạt động có tổ chức nhằm sử dụng hiệu quả các nguồn lực (con người, tài chính, cơ sở vật chất, thông tin) để đạt được các mục tiêu trong lĩnh vực văn hóa, bao gồm bảo tồn di sản, phát triển

nghệ thuật, thúc đẩy sáng tạo, và phục vụ nhu cầu hưởng thụ văn hóa của công chúng” [2].

Khái niệm này nhấn mạnh tính “có tổ chức” và “hiệu quả” trong việc sử dụng các nguồn lực, đồng thời bao trùm các mục tiêu kép của quản lý văn hóa: vừa bảo tồn giá trị truyền thống, vừa thúc đẩy sự phát triển và sáng tạo.

3.2. Nhận thức của sinh viên ngành Quản lý văn hoá về tín ngưỡng thờ Mẫu của người Việt

3.2.1. Tìm hiểu về tín ngưỡng thờ Mẫu qua chương trình đào tạo ngành Quản lý văn hóa

Trong quá trình học ngành Quản lý văn hoá, sinh viên được tiếp cận tín ngưỡng thờ Mẫu qua nhiều môn học phần như Cơ sở văn hoá, Văn hoá dân gian, Văn hoá học và Tín ngưỡng và Tôn giáo,... Qua các môn này, chúng tôi hiểu rằng thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu không chỉ là hình thức thờ cúng tín ngưỡng dân gian, mà còn phản ánh thực tế tư duy văn hoá của sinh viên, niềm tin tâm linh và mối quan hệ giữa con người với tự nhiên.

Trong giáo trình “Cơ sở văn hóa Việt Nam”, Trần Ngọc Thêm đã đề cập đến một số vấn đề cơ bản của tín ngưỡng thờ Mẫu nói chung và tín ngưỡng liên quan đến con người nói riêng. Trong đó, tác giả chủ yếu nghiên cứu việc thờ Mẫu. Tác giả chỉ ra rằng thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu là một hệ thống thờ cúng các nữ thần có vai trò bảo trợ con người, gắn liền với nền văn minh nông nghiệp của người Việt. Đối với người Việt sống bằng nghề lúa nước, thì sự gắn bó với tự nhiên lại càng dài lâu và bền chặt vì cái đích mà người nông nghiệp hướng tới là sự phồn thực, cho nên nữ thần của ta không phải là các cô gái trẻ đẹp, mà là các bà mẹ, các mẫu. Tục thực hiện tín ngưỡng thờ Mẫu (đạo Mẫu) đã trở thành một tín ngưỡng Việt Nam điển hình.

Tín ngưỡng và tôn giáo Việt Nam là môn học đi sâu vào hệ thống tín ngưỡng, tôn giáo của Việt Nam, nhằm giúp sinh viên có cái nhìn trực quan và hiểu biết sâu sắc hơn về những tín ngưỡng dân gian của người Việt. Trong đó có thể đề cập đến tín ngưỡng thờ Mẫu với những đặc trưng, hình thức thờ cúng và vai trò, ý nghĩa của tín ngưỡng này đối với đời sống văn hóa của con người.

Học phần Văn hóa dân gian Việt Nam giúp sinh viên các ngành văn hóa hiểu rõ hơn về tín ngưỡng thờ Mẫu với tư cách là một phần của kho tàng văn hóa dân gian, cùng với các nghi lễ và nghệ thuật đặc sắc, chỉ Việt Nam mới có.

Quản lý di sản văn hóa: Thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu gắn liền với sự công nhận di sản phi vật thể của quốc tế, đặc biệt là “Thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu

VĂN HÓA - CULTURE

Tam phủ của người Việt” đã được UNESCO công nhận. Môn học này có thể đề cập đến cách bảo tồn, giữ gìn và phát huy di sản tín ngưỡng thờ Mẫu trong bối cảnh hiện đại, trước những nguy cơ tiềm ẩn làm phai mờ đi bản sắc vốn có của tín ngưỡng này.

Chương trình đào tạo giúp sinh viên nhận ra rằng, thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu không chỉ cần được bảo tồn mà còn có thể trở thành nền tảng cho quản lý lễ hội truyền thống, phát triển du lịch văn hoá và giáo dục công dân Việt Nam, nếu được nghiên cứu và tổ chức đúng cách, rõ ràng.

3.2.2. Tiếp cận tín ngưỡng thờ Mẫu trong đời sống xã hội

Trong bối cảnh xã hội hiện đại, tín ngưỡng thờ Mẫu vẫn đóng một vai trò quan trọng trong đời sống tinh thần của người dân Việt Nam. Mặc dù xã hội ngày nay đã có sự phát triển mạnh mẽ về kinh tế và khoa học công nghệ, nhưng nhu cầu tìm kiếm sự bình an, hạnh phúc và sự bảo vệ tâm linh vẫn là một phần không thể thiếu trong cuộc sống của nhiều người, trong đó bao gồm cả học sinh, sinh viên. Và đặc biệt là đối với sinh viên ngành Quản lý Văn hóa, việc tiếp cận và nghiên cứu tín ngưỡng thờ Mẫu không chỉ giúp hiểu sâu sắc hơn về một giá trị văn hóa độc đáo mà còn góp phần bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa truyền thống trong bối cảnh xã hội hiện đại.

Trong các nghi lễ thờ Mẫu, người dân không chỉ tìm kiếm sự che chở về vật chất, mà còn mong muốn có được sự hòa hợp trong tâm hồn, sự thanh thản trong cuộc sống. Các nghi thức cúng bái, cầu an, cầu lộc vẫn diễn ra thường xuyên trong các gia đình, đặc biệt vào các dịp lễ Tết, mùa xuân hoặc các ngày lễ cúng thần linh. Những hoạt động này không chỉ là một phần của đời sống tín ngưỡng mà còn thể hiện một nét đẹp văn hóa của dân tộc, gắn kết cộng đồng và duy trì những giá trị truyền thống.

Sự hiện diện của tín ngưỡng thờ Mẫu cũng thể hiện rõ trong các không gian văn hóa cộng đồng. Chẳng hạn như các lễ hội thờ Mẫu diễn ra ở nhiều vùng miền trên khắp đất nước, đặc biệt là trong các khu vực có đền thờ Mẫu nổi tiếng. Những lễ hội này không chỉ có ý nghĩa tôn giáo mà còn trở thành những dịp để người dân giao lưu, kết nối và duy trì những giá trị văn hóa cộng đồng.

Một điểm đáng chú ý là sự hồi sinh của tín ngưỡng thờ Mẫu trong giới trẻ và các nhóm cộng đồng đô thị nói chung và sinh viên ngành Quản lý văn hoá nói riêng. Mặc dù có sự phát triển của các tôn giáo mới, nhiều người trẻ hiện nay có xu hướng chuyển sang các hình thức tín ngưỡng khác. Nhưng tín ngưỡng thờ Mẫu vẫn thu hút một bộ phận lớn người dân, đặc biệt là trong các hoạt động tâm linh, giải trí như các buổi hát Châu văn, lễ hội Mẫu, và các cuộc hành

hương về các đền thờ Mẫu.

Hầu bóng là nghi lễ chính của thờ Mẫu Tam Phủ, Tứ Phủ. Nghi lễ Hầu bóng (lên đồng) mang những sắc thái địa phương, trong đó có thể kể đến Hà Nội, Huế và Sài Gòn. Nghi thức Hầu đồng trong đạo Mẫu ẩn chứa những giá trị văn hóa nghệ thuật rất phong phú. Đó là kho tàng truyền thuyết, huyền thoại về các thần linh, là các hình thức văn học truyền miệng, diễn xướng với âm nhạc, ca hát, nhảy múa, các hình thức trang trí, kiến trúc, trang phục... Nghi lễ Hầu đồng của đạo Mẫu đã kết tinh, chắt lọc cho sinh viên Quản lý văn hoá nói riêng và toàn thể nhân dân nói chung thấy một không gian hàm chứa sự uy nghi, sang trọng, tràn ngập niềm vui và nét đẹp của một hình thức sân khấu tâm linh, một bảo tàng sống của văn hóa truyền thống Việt Nam.

Tiếp cận tín ngưỡng thờ Mẫu còn giúp khơi dậy sự lương thiện và bản chất chân thành của con người vì thực tế khi đặt chân vào nơi thờ tự linh thiêng, con người ta thường có xu hướng cẩn trọng hơn và ý thức được nơi đây là chốn tâm linh, đang có các vị thần quan sát. Khi con người đã đặt niềm tin vào một tín ngưỡng hoặc tôn giáo nào, họ cũng thường tin mọi lời nguyện của họ sẽ được thiêng hóa vì đã có sự chứng giám từ thần linh. Chính đức tin đó sẽ thúc giục họ sống có chuẩn mực, sống giống những lời răn dạy hình tượng các vị thánh mà họ đang thờ tự để cầu mong cho cuộc sống của mình tốt đẹp hơn.

Ngoài ra, tín ngưỡng thờ Mẫu cũng góp phần xây dựng các mối quan hệ xã hội, thúc đẩy tình đoàn kết và yêu thương trong cộng đồng. Các nghi lễ thờ Mẫu thường diễn ra trong không khí trang nghiêm, đầy lòng thành kính, giúp con người có thể tĩnh tâm, xua tan những lo toan của cuộc sống. Điều này không chỉ mang lại lợi ích về mặt tâm linh mà còn giúp cải thiện mối quan hệ giữa các thành viên trong gia đình và cộng đồng.

3.2.3. Tham gia thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu của sinh viên

Tín ngưỡng thờ Mẫu là một phần không thể thiếu trong văn hóa tâm linh của người Việt, được xem là tín ngưỡng thờ cúng các vị thần linh, thần mẫu trong các đền, chùa và nghi lễ cúng dâng. Thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu không chỉ mang yếu tố tâm linh mà còn là một cách thể hiện sự kính trọng với thiên nhiên, tổ tiên, và những giá trị văn hóa truyền thống của dân tộc. Trong bối cảnh xã hội hiện đại, sự tham gia của sinh viên Việt Nam nói chung và sinh viên ngành Quản lý văn hoá nói riêng vào các nghi lễ tôn giáo truyền thống, đặc biệt là tín ngưỡng thờ Mẫu, trở thành một vấn đề đáng quan tâm hiện nay.

Ngay từ khi còn ngồi trên ghế giảng đường, sinh viên

VĂN HÓA - CULTURE

đã được học hỏi, nghiên cứu về các tín ngưỡng tôn giáo, di sản văn hóa phi vật thể của dân tộc. Tín ngưỡng thờ Mẫu là một trong những chủ đề được đưa vào chương trình giảng dạy, giúp sinh viên nhận thức rõ hơn về tầm quan trọng của nó trong đời sống văn hóa, xã hội và tâm linh của người Việt. Tuy nhiên, việc tham gia thực hành tín ngưỡng này trong đời sống cá nhân của sinh viên lại có sự khác biệt lớn giữa lý thuyết và thực tế. Nhiều sinh viên ngành Quản lý văn hóa hiểu rõ về tín ngưỡng thờ Mẫu, biết được những giá trị văn hóa, nhưng không phải ai cũng thực hành nghi lễ này trong cuộc sống hàng ngày.

Một trong những lý do phổ biến khiến sinh viên tham gia vào các nghi lễ tín ngưỡng thờ Mẫu là vì họ nhận thức được đây là một phần quan trọng của di sản văn hóa dân tộc. Họ hiểu rằng việc bảo tồn và phát huy tín ngưỡng thờ Mẫu không chỉ là trách nhiệm của những người nghiên cứu văn hóa mà còn là của mỗi cá nhân trong cộng đồng, đặc biệt là những người trẻ tuổi. Tuy nhiên, vì nhiều lý do khác nhau, sự tham gia của sinh viên vào các hoạt động thực hành tín ngưỡng này còn khá hạn chế.

Thực tế cho thấy có rất đông sinh viên tham gia tích cực vào các hoạt động tín ngưỡng thờ Mẫu, đặc biệt là các dịp lễ hội, các sự kiện văn hóa liên quan đến tín ngưỡng thờ Mẫu. Họ tham gia vào các lễ hội đền, chùa, các nghi lễ cúng bái tại gia đình, hoặc tổ chức các hoạt động văn hóa, truyền bá về tín ngưỡng thờ Mẫu. Đối với họ, tín ngưỡng thờ Mẫu không chỉ là một phần của truyền thống văn hóa mà còn là cách để kết nối với cội nguồn, tìm kiếm sự thanh thản trong tâm hồn. Sinh viên thường có sự thấu hiểu sâu sắc về các giá trị tâm linh của tín ngưỡng, đồng thời cũng nhận thức được tầm quan trọng của việc bảo tồn và phát huy giá trị văn hóa truyền thống trong xã hội hiện đại.

Bên cạnh việc tham gia vào các lễ hội, một số sinh viên còn tích cực tham gia vào các hoạt động nghiên cứu, bảo tồn di sản văn hóa, và truyền bá kiến thức về tín ngưỡng thờ Mẫu cho cộng đồng. Việc tổ chức các cuộc thi tìm hiểu về tín ngưỡng thờ Mẫu, các buổi hội thảo chuyên đề, hay việc tham gia vào các nhóm tình nguyện bảo tồn di sản văn hóa là những hoạt động giúp sinh viên không chỉ học hỏi thêm mà còn thực hành và phát huy giá trị tín ngưỡng thờ Mẫu trong đời sống hiện đại.

Mặt khác, cũng có một số bộ phận sinh viên văn hóa ít tham gia vào thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu, hoặc thậm chí không tham gia. Nguyên nhân chính của tình trạng này có thể bắt nguồn từ sự ảnh hưởng của cuộc sống hiện đại, nơi mà phần lớn sinh viên bị cuốn vào guồng quay học tập, công việc, và các hoạt động xã hội khác. Thêm vào đó, với sự phát triển mạnh mẽ của công nghệ thông tin và truyền thông, nhiều sinh

viên chỉ tiếp xúc với tín ngưỡng thờ Mẫu qua sách vở, nghiên cứu mà ít khi thực hành. Một số sinh viên cho rằng tín ngưỡng thờ Mẫu là một phần của quá khứ, không còn phù hợp với nhịp sống hiện đại. Cũng có những sinh viên không có cơ hội được tiếp xúc trực tiếp với tín ngưỡng này từ gia đình, và không thấy cần thiết phải tham gia vào các nghi lễ tôn giáo, cho dù họ học tập và nghiên cứu về văn hóa dân gian.

Việc sinh viên có tham gia vào tín ngưỡng thờ Mẫu hay không phần lớn phụ thuộc vào cách giáo dục của gia đình và nền tảng văn hóa mà họ được tiếp nhận từ nhỏ. Sinh viên lớn lên trong gia đình có truyền thống thờ Mẫu sẽ dễ dàng tham gia vào các nghi lễ và lễ hội tín ngưỡng này. Trong khi đó, những sinh viên không có sự giáo dục về tín ngưỡng từ gia đình thường gặp khó khăn trong việc tiếp cận và thực hành.

Xã hội hiện đại, với sự phát triển của công nghệ và mạng xã hội cũng khiến cho tín ngưỡng thờ Mẫu ít được chú trọng trong đời sống sinh viên. Các sinh viên có xu hướng tham gia vào các hoạt động văn hóa, xã hội hiện đại thay vì tìm kiếm sự kết nối với các giá trị tâm linh cổ truyền.

4. KẾT LUẬN

Tín ngưỡng thờ Mẫu đóng vai trò quan trọng trong đời sống tinh thần của người Việt, góp phần duy trì các giá trị văn hóa truyền thống. Đây là một hiện tượng xã hội phức tạp, đan xen nhiều yếu tố tín ngưỡng và lớp văn hóa khác nhau. Sinh viên ngành Quản lý văn hóa, với vai trò xử lý công việc và thực thi công tác quản lý trong lĩnh vực văn hóa, có nhiệm vụ xây dựng và phát triển nền văn hóa quốc gia. Nhiều sinh viên đã được tiếp cận thông tin về tín ngưỡng này và nhận thức được ý nghĩa của nó đối với đời sống người dân, từ đó có cái nhìn thực quan hơn về công tác bảo tồn và phát triển văn hóa tín ngưỡng, đặc biệt sau khi UNESCO công nhận tín ngưỡng thờ Mẫu là di sản văn hóa phi vật thể. Tuy nhiên, vẫn còn một số sinh viên chưa thật sự hiểu rõ ý nghĩa sâu xa của các nghi lễ trong thực hành tín ngưỡng thờ Mẫu. Do đó, việc tìm hiểu và phổ cập sự nhận thức đúng đắn về tín ngưỡng thờ Mẫu trong giới trẻ, đặc biệt là sinh viên ngành văn hóa, là cần thiết để vừa bảo tồn vừa phát huy giá trị của nét văn hóa đặc sắc này của Việt Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Đặng Nghiêm Vạn. (1998).** *Về tín ngưỡng và tôn giáo ở Việt Nam.* Nxb. Khoa học Xã hội.
- Engels, Friedrich. (1878).** *Chống Duy-rinh (Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft).* Bản dịch tiếng Việt: Nxb. Sự thật, Hà Nội.
- Ngô Đức Thịnh. (2006).** *Đạo Mẫu Việt Nam và các hình thức Shaman trong các tôn giáo ngoài nhà nước ở châu Á.* Nxb. Khoa học Xã hội.